

Paremmiin sanoen

Tässä osastossa esitetään julkisuudesta poimittuja kielivirheitä ja tyylikömpelyyksiä lyhyesti perusteltuine korjausehdotuksineen

». . . tutkinto on tällöin suoritettava niin, että asianomaisella on cumlaude -oppimäärä *sekä eläin-, kasvi- että maantieteessä*»;»Luonnontieteiden kandidaatti, jolla on cumlaude-oppimäärä *sekä eläin-, kasvi- että maantieteessä*, saavuttaa vanhemman lehtorin pätevyyden suorittamalla filosofian kandidaatin tutkinnon . . .» (Helsingin yliopiston opinto-ohjemonisteessa.) — Näin käytettynä tuo kaksiosainen kopulatiivikonjuntio *sekä — että* on oikeastaan tarkoitukseton. Jos kaikki kolme lueteltua oppiainetta ovat keskenään aivan samanarvoisiksi tarkoitettut, riittäisi pelkkä *ja* kahden viimeisen nimityksen välissä (eläin-, kasvi- *ja* maantieteessä), mutta jos, kuten lukijasta tuntuu, on tavoiteltu sitä vivahdusta, että eläin- ja kasvitiede ovat ikäänkuin oma ryhmänsä, josta maantiede on hiukan erillään, olisi ollut sanottava: *sekä eläin- ja kasvi- että* maantieteessä. (Lisäesimerkkejä Vir. 1947 s. 230.)

*

»Vihollisesta olemme käyttäneet . . . väheksyvää kieltä ja vastaavasti olemme yliarvioineet itseämme. Mutta ilmeisesti tällainen on välttämätöntä. Kuka takaa, etteikö [paremmiin: ettei] ole ollut historiamme kuluessa paljonkin merkitystä sillä, että olemme uskoneet yhden suomalaisen vastaavan kymmentä ryssää. Tosin on ollut niitä epäuskoisia, jotka ovat kysyneet, mitenäs sitten tehdään, kun tulee se yhdestoista ryssä. Mutta se ei enää ole ratkaisevaa. Tärkeintä on, että meillä on ollut *pelivaraa* tässä itseluottamuksessamme, ei ainoastaan taistelussa ulkonaista vihollista, vaan muitakin onnettomuuksia vastaan.» (Tyylliltään korkeatasoisesta suomalaisesta alkuperäisteoksesta.) Tuo silloin tällöin näkyvä sana »pelivara» on huono käännös saksan sanasta »Spielraum» (josta ruotsi on lainannut ilmauksensa »spelrum»), sillä siinä yhteydessä saksan »Spiel» ei merkitse ollenkaan 'pelii', vaan on säilyttänyt alkuperäisemmän merkityksensä 'liikkuminen, liikehtiminen', joten

»Spielraum» tarkoittaa yksinkertaisesti 'liikkumatilaa' tai joskus 'heilahdusvaraa'. Koko »pelivara» joutaisi romuttua.

*

»Tarkasteltakoon nyt *lähemmin*, millaiseksi tämän äänneilmion esiintymisaluet hahmottuvat.» (Kielitie-teellisestä tutkielmasta.) Tällainen »lähemmin»-adverbin käyttöhan on vanhastaan aivan yleistä. Tekisi kuitenkin mieli todeta, että tämäkään käännöslaina tuskin vastaa aivan tarkoin alkuperäistä kielikuvaa, joka esim. ruotsissa kuuluu *närmare*, ja saksassa *näher*. Kun saksassa sanotaan esim. »etwas näher untersuchen», se sisältää oikeastaan ajatuksen 'tutkia jotakin *lähempää*' ja vasta toissijaisesti 'tutkia jotakin t a r k e m m i n'. Jos siis suomessa halutaan käyttää samaa kielikuvaa, mikä estäisi sanomasta esim. alussa siteeratussa virikkeessä: Tarkasteltakoon nyt *lähempää*, millaiseksi jne.? Emmehän sano esim. »katso tätä läheisesti» tai »lähemmin», vaan *läheltä* ja *lähempää*. (Eri asia on, että joissakin tapauksissa vapaampi käännös on suomessa sujuvampi, niin että esim. saksan ilmaus »bei näherer Betrachtung» suomennetaan vaikkapa 'tarkemmin katsottaessa'.)

*

(Maamme kallistuu jatkuvasti kaakkoon päin.) »*Seurauksena* tästä geologisesta ilmiöstä järvemme kuivuvat pohjoisrannoiltaan . . .» (Uudesta kotimaisesta alkuperäisteoksesta.) Koska kirjoittaja ei tietenkään tarkoita, että järvemme ovat seurauksena maan kallistumisesta, olisi ollut sanottavakin esim.: *Seurauksena* tästä geologisesta ilmiöstä *on, että* järvemme kuivuvat jne. (Ks. enemmän Vir. 1956 s. 420—.) Huvittavaa on, että

Ruotsissa kielimiehet saavat taistella aivan samanlaista lauseopillista epäloogillisuutta vastaan. Niinpä tukholmalaisessa Svenska Dagbladetissa esiintyi sama virhe (6. 1. 1957 s. 9) näin kuuluvassa virkkeessä: »*Som en följd av de medicinska framstegen har värden av åldringar och handikappade blivit två av de svåraste problem, som vårt samhälle står inför*».

*

»On nurinkurista, jos tässä *tuhajärvien* maassa vain jotkut harvat kalavesien omistajat voivat 'kättä ojentaa ja vettä, rantaa osoittaa'.» Näin kirjoittaa vielä 1957 etevä suomalainen kynänkäyttäjät huolimatta siitä täysin aiheellisesta kritiikistä, jota jo vuosikymmenet on kohdistettu tähän Maamme-laulun vanhassa suomenoksessa esiintyneeseen hätävarakäännökseen. Kysymyksessä on kuitenkin tökeryys, jota ei tuhatkertainkaan käyttö voi vakiinnuttaa kielemme omaisuudeksi. Meillä ei kerta kaikkiaan ole muuta keinoa kuin sanoa joko »tässä *tuhajärvisessä* maassa» tai »tässä *tuhansien järvien* maassa».

*

»Nyt taas voi kokonaan antautua pelkälle opetustyölle, — *eikä hermostua!*» (V. 1957 ilmestyneestä, venäjän kielestä käännetystä artikkelista.) Suomeksi tuon virkkeen loppu olisi kuuluva: — *ja olla hermostumatta*. Näin siitä syystä, että kieltoverbillämme ei ole olemassa infinitiiviä ja että sellaista tarvittaessa on turvauduttava *olla*-verbin 1. infinitiiviin ynnä varsinaisesti kysymyksessä olevan verbin 3. infinitiivin yks. abessiiviin. (Ks. lisää Vir. 1943 s. 127.)

*

»*Jokainen*, joka on käytännössä voinut läheltä seurata, millaista työtä ... ns. sovelletun psykologian kentällä suoritetaan, ei voi ... olla kuin yhtä mieltä työn tarpeellisuudesta.» (Radio-ohjelman esittelystä 1957.) Tämän pitkähkön virkkeen kirjoittaja on ilmeisesti lopussa unohtanut, kuinka hän on virkkeensä aloittanut. Kielteinen loppu edellyttäisi tietysti, että ensimmäinen sana olisi ollut *Kukaan*. Jos taas aloitetaan sanalla *Jokainen*, niin virkkeen lopun pitäisi kuulua esim.: on ilman muuta yhtä mieltä työn tarpeellisuudesta.

*

»*Olemme* jo kaksikymmentäneljätuntia matkalla ja yhä on paahtavan kuuma kannella.» (Etevän suomalaisen kirjailijan uudesta teoksesta.) Vaikka suomen kieliopin ns. tempusjärjestelmä hämmästyttävän tarkoin vastaa esim. ruotsin verbien tempusysteemiä, niin ylläolevan laatuinen preesensin käyttö on kuitenkin täysin mahdoton suomessa. On sanottava joko: *Olemme olleet* jo 24 tuntia matkalla jne.; tai: *olemme jo toista vuorokautta* matkalla jne.

*

Viime aikoina näyttää postpositio *taholta* tulleen yhä yleisemmäksi ja saaneen käyttöä, joka epäilyttää. Selaisenaan se on tietysti, esim. lauseessa *Kiellon on tultava asianomaisen itsensä taholta* (US), moitteeton ilmaus. Myös passiivin yhteydessä sillä voi olla tehtävänsä: lauseella *Hallituksen taholta ilmoitetaan* — — ehkä halutaan sanoa, että ilmoitus on tosin hallituksen jäsenen tekemä, mutta ei kuitenkaan välttämättä edusta hallituksen virallista kantaa. Seuraavissa virkkeissä lienee kysymys juuri tästä teh-

tävästä: *Keskusteluissa ryhmän jäsenten taholta todettiin erikoisesti, että rasiusten painopiste on tälläkin kerralla palkan-saaja- ja kuluttajaväestön puolella* (SS). Mutta usein näkyy *taholta* passiivin yhteydessä osoittavan pelkkää agenttia. Esim.: *Sos.-dem. eduskuntaryhmä on puolestaan tähän yhtyen valinnut neuvottelijoikseen* — —. *Puolueen taholta nimitään vastaavasti kolme edustajaa*. (SS.) Passiivilause ei sano mitään muuta kuin aktiivinen *Puolue* nimeää *vastaavasti kolme edustajaa*. On syytä kiinnittää huomiota tähän ilmiöön.

*

Erästä viime maailmansodan englantilaisia taistelulentäjiä kuvaavasta kirjasta luemme seuraavat kohdat: *Kotimatalla* [Pohjois-Afrikasta Englantiin] *he lensivät Leghornin kautta pommittaan sen satamaa.* [»*Nyt saatte lähteä Saksaan. Huomisiltana lennätte Brunswickiin* — —.» Mitä ovat Leghorn ja Brunswick? Ne ovat *Livornon* ja *Braunschweigin* englanninkieliset nimet, mitä kääntäjä kuitenkin ei ole tullut huomanneeksi. — Samassa teoksessa puhutaan *Alten vuonosta*. Tarkoitetaan paikkaa, jonka norjalainen nimi on *Altenfjord* ja suomalainen *Alattion vuono*. — Paikannimet ansaitsevat huomiota kääntäjältä!

*

»*Ooppera palasi voitokkaalta matkaltaan Leningradiin.*» Puhe on Suomen Kansallisoopperasta, ja *Leningradiin* on siis attribuutti eikä adverbiaali. Lause on hyvä esimerkki niistä vaikeuksista joita paikallissija-attribuutti suomessa tuottaa. Otsikko olisi ollut kuuluva: »*Ooppera palasi voitokkaalta Leningradin-matkaltaan.*»